

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยชุมชนเป็นฐาน จากภาคประชาสังคม : กรณีศึกษาชุมชนบ้านน้ำเค็ม ต.บางม่วง อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา

ศรินันต์ สุวรรณโมลี¹ สุรพงษ์ ชูเดช² และ มิชิตา จำปาเทศ รอดสุทธิ³

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นนำเสนอผลการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐานจากภาคประชาสังคม จากบทเรียนของชุมชนบ้านน้ำเค็ม ตามแนวความคิดการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน (sustainable livelihoods) โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi) ในการรวบรวมข้อคิดเห็นจากผู้ปฏิบัติงานภาคประชาสังคม ได้แก่ ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชนและภาครัฐที่ร่วมดำเนินงานกัน จำนวน 10 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) ในการดำเนินงาน พบปัญหาด้านการมีส่วนร่วม ด้านงบประมาณ ด้านความรู้ความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ในการดำเนินงานและด้านการประสานงานระหว่างองค์กร 2) แนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานคือ ภาคชุมชนควรมีการรวมกลุ่มและการจัดการองค์กรชุมชน (Organization Building) ซึ่งเป็นหัวใจของกระบวนการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐาน ตั้งแต่ช่วงต้นของการฟื้นฟูชุมชน ส่วนภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน ควรประสานการดำเนินงานร่วมกัน โดยด้านการมีส่วนร่วมนั้น องค์กรพัฒนาเอกชนสามารถช่วยทำงานเชิงลึกวางรากฐานการจัดการตนเองให้กับชุมชนได้ ด้านงบประมาณและอุปกรณ์ ในช่วงต้นนั้นองค์กรพัฒนาเอกชนสามารถจัดหาให้กับชุมชนได้คล่องตัวกว่าภาครัฐ ส่วนภาครัฐสนับสนุนการสานต่อการทำงานให้กับในระยะยาวควบคู่ไปกับให้ความรู้และสร้างความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ในการดำเนินงานที่ถูกต้องแก่ชุมชน

คำสำคัญ : ภัยพิบัติ, การจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐาน, การดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน

บทนำ

เหตุการณ์สึนามิซัดชายฝั่งอันดามัน ในวันที่ 26 ธันวาคม 2547 ได้สร้างจุดเปลี่ยนให้ประเทศไทยได้ตระหนักถึงวิกฤตที่เกิดขึ้นจากความเสียหายจากภัยพิบัติ และได้ทำให้คนไทยได้ร่วมตัว รวมใจเป็นหนึ่งเดียวกัน จนเกิดความเป็นประชาสังคม (Civil Society) จากผู้ที่มีจิตอาสาทั้งประชาชนทั่วไป ภาครัฐ และภาคเอกชนที่อยู่นอกพื้นที่ประสบภัย โยงความช่วยเหลือกันอย่างไร้พรมแดน โดยมีทุนทางสังคมของความไว้วางใจมาช่วยลดช่องว่างระหว่างบุคคลหรือองค์กร ทำให้ทุกภาคส่วนร่วมกันทำงานได้ในฉับพลัน ดังกรณีของชุมชนบ้านน้ำเค็ม ต.บางม่วง อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา ที่ได้รับความช่วยเหลือจากภาคประชาสังคม ตั้งแต่การ

บริจาคตามความต้องการขั้นพื้นฐานไปจนถึงการสร้างวิถีชีวิตที่ชี้ให้ชุมชนเห็นความสำคัญในการจัดการตนเอง (Self-organization) เริ่มจากแก้ปัญหาและเรียนรู้จากปัญหาควบคู่กันไป โดยไม่รอคอยแต่ความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน(สุริชัย, 2550) กระทั่งหาแนวทางในการสร้างความมั่นคงใจให้กับการใช้ชีวิตในชุมชนโดยเลือกใช้เทคนิคการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐาน (Community-based Disaster Risk Management: CBDRM) มากำหนดมาตรการลดความเสี่ยงในการวางแผนการ บริหารทรัพยากร ป้องกันและแก้ไขปัญหาทุกขั้นตอน โดยอาศัยความเข้าใจด้านสภาพแวดล้อมและบริบทของคนในชุมชนเป็นหลัก (นิลกุล, 2006)

¹ นักศึกษาโปรแกรมทักษะการจัดการทรัพยากรฐานชุมชน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

² ทยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

³ สถาบันการบริหารและจิตวิทยา

เมื่อพิจารณาปรากฏการณ์ในข้างต้นแล้วจะเห็นว่าความเป็นประชาสังคมจากผู้สนับสนุนภายนอกและการจัดการตนเองจากภายในชุมชนเป็นปัจจัยที่โยงให้การฟื้นฟูและเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติเกิดขึ้นได้อย่างครบวงจร

การศึกษาในครั้งนี้จึงสนใจกระบวนการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติของชุมชนบ้านน้ำเค็ม ตำบลบางม่วง อำเภอดำรงวิทยารัษฎานุบำรุง จังหวัดพังงา ซึ่งมีบทเรียนที่สามารถนำไปขยายผล สู่แนวทางการพัฒนาการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐานจากภาคประชาสังคม โดยลดช่องว่างและเชื่อมโยงการดำเนินงานจากทั้ง 3 ภาคส่วน ได้แก่ ภาคชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และภาครัฐได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค พร้อมทั้งแนวทางการแก้ไขในการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐานของชุมชนบ้านน้ำเค็มจากภาคประชาสังคม
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐานจากบทเรียนความร่วมมือกันในภาคประชาสังคมของชุมชนบ้านน้ำเค็ม

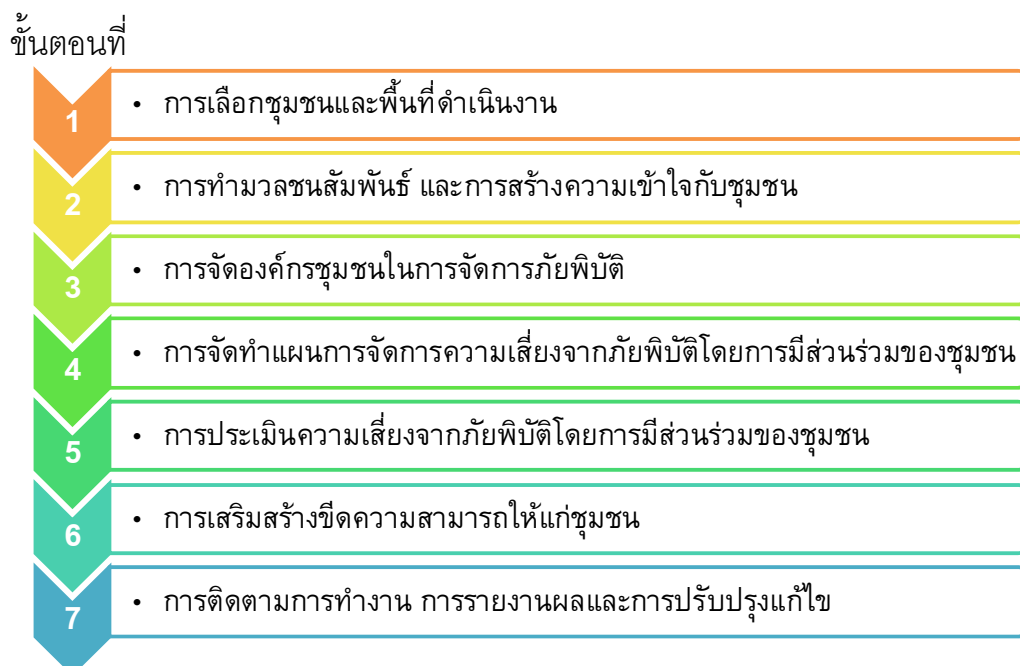
วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำเอาเทคนิคเดลฟาย (Delphi) มาใช้ในการรวบรวมข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาและสนับสนุนการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐาน โดยเลือกผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และใช้วิธีบอกต่อ (Snowball Sampling) จากผู้ปฏิบัติงาน ผู้เชี่ยวชาญจากชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชนและภาครัฐ จำนวน 10 คน

ผลการวิจัย

1. การศึกษาบทบาทของแต่ละภาคส่วนในกระบวนการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐาน

โดยทั่วไปกระบวนการ CBDRM จะประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด 7 ขั้นตอน (นิลกุล, 2006) ดังภาพที่ 1 ซึ่งหากแบ่งช่วงเวลาในการดำเนินงานตามแนวคิดการจัดการตนเอง (Seixas และคณะ, 2008) แล้วจะพบว่าการดำเนินงานมีอยู่ 2 ช่วงใหญ่ๆ คือ ช่วงเริ่มต้นการจัดการ ได้แก่ กระบวนการ CBDRM ขั้นที่ 1-5 และช่วงสานต่อการจัดการ ได้แก่ กระบวนการ CBDRM ขั้นที่ 6-7

ภาพที่ 1 ขั้นตอนของการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐาน

1.1 ช่วงเริ่มต้นการจัดการ

ก่อนที่ศูนย์เตรียมความพร้อมป้องกันภัยพิบัติแห่งเอเชีย (ADPC) จะจัดการอบรม CBDRM ในปี พ.ศ.2547 ชาวบ้านได้รับการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชนในการจัดระบบการรวมกลุ่มและสร้างการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติตั้งแต่พักอยู่ที่ศูนย์พักชั่วคราวบางมั่วง ในการแก้ปัญหาความเป็นอยู่จากผลกระทบของสึนามิ เช่น การฟื้นฟูและจัดตั้งกลุ่มอาชีพ การแก้ปัญหาคมนาคมที่ติด การฟื้นฟูวัฒนธรรมซึ่งเป็นกระบวนการรวมคน บำบัดความโศกเศร้าเสียใจ สร้างความมั่นใจและเพิ่มพลังชีวิต การสนับสนุนให้ชุมชนทำแผนแม่บทในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนระยะยาวเพื่อการพึ่งพาตนเอง การสานเครือข่ายผู้ประสบภัยสำหรับแลกเปลี่ยน รับฟังปัญหาระหว่างผู้ประสบภัยและยื่นข้อเสนอในการจัดการปัญหาต่อภาครัฐ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่วางรากฐานในการจัดการตนเองให้กับชาวบ้าน

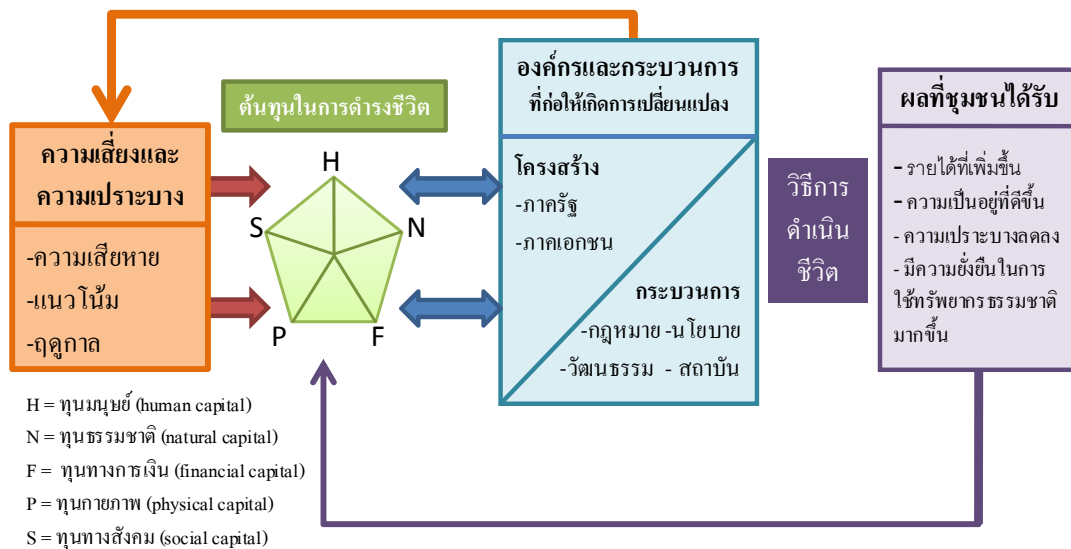
จนเมื่อชาวบ้านย้ายจากศูนย์พักชั่วคราวบางมั่วง กลับมายังชุมชนบ้านน้ำเค็มซึ่งเป็นที่พักอาศัยเดิม การสร้างทีมที่จะเตรียมพร้อมต่อความเสี่ยงจากคลื่นสึนามิซึ่งเคยสร้างความสูญเสียให้กับชุมชนก็เริ่มขึ้น โดยมีชาวบ้านเป็นตัวหลักในการตั้งคณะกรรมการ จัดการคนในชุมชนให้ทำหน้าที่ต่างๆ โดยมีศูนย์ในการบริหารจัดการ คือ ศูนย์ประสานงานชุมชนบ้านน้ำเค็มซึ่งทำหน้าที่ประสานกับองค์กรที่เข้ามาช่วยทั้งภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน อาสาสมัครและคนทั่วไป และศูนย์อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) บ้านน้ำเค็ม เป็นแกนหลักในการเฝ้าระวังและเตรียมพร้อมต่อภัยจากคลื่นสึนามิ โดยมีองค์กรบริหารส่วนตำบลบางมั่วงสนับสนุนงบประมาณในการอบรมและจัดซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการกู้ภัย การซ่อมอพยพ ส่วนองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นที่เลี้ยงที่ให้คำปรึกษาในการทำแผนจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติซึ่งต้องใช้เวลาลงถึง 1 ปีเต็ม

1.2 ช่วงสานต่อการจัดการ

หลังจากที่เกิดแผนเตรียมความพร้อมรับมือกับภัยพิบัติชุมชนตั้งทีมและสามารถดำเนินงานจนเป็นระบบของตนเองแล้ว องค์กรพัฒนาเอกชนที่อยู่ในพื้นที่ก็ค่อยๆ ลดบทบาทของตนเองลง จากที่เลี้ยงที่อยู่ที่ใกล้ชิด มาเป็นผู้ช่วยที่คอยสังเกตการณ์ ให้คำปรึกษาเมื่อชุมชนต้องการความช่วยเหลือและให้การสนับสนุนการพัฒนาความสามารถต่อยอดที่จำเป็นต่อการพัฒนาตนเองของชุมชน ส่วนภาครัฐ หลังจากสนับสนุนกระบวนการ CBDRM และทีมอปพร. ของบ้านน้ำเค็มแล้ว ยังมีการพัฒนาความสามารถของอาสาสมัครต่อเนื่องด้วยการฝึกอบรมทักษะในการกู้ชีพกู้ภัยในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งทีมกู้ภัย (OTOS) และนำชุมชนเข้าร่วมโครงการชุมชนเข้มแข็งเตรียมพร้อมป้องกันภัยเป็นชุมชนนาร่องในปี พ.ศ.2551 ซึ่งใช้ถึงเวลา 1 ปีเต็มในการพัฒนาระบบข้อมูลและการจัดการความรู้ด้านภัยพิบัติของชุมชน พัฒนาแผนการจัดการความเสี่ยงภัย ต่อยอดจาก CBDRM เดิมที่ได้รับการอบรมไว้แล้ว ให้เข้มแข็งให้ครอบคลุมภัยอื่นๆ ตลอดจนสามารถพึ่งพาตนเองในการบริหารจัดการภัยพิบัติโดยกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ในกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับรองให้บ้านน้ำเค็มได้เป็นชุมชนนาร่องในโครงการชุมชนเข้มแข็งเตรียมพร้อมป้องกันภัย

2. การศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐาน

ในศึกษาคั้งนี้ใช้แนวคิดการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน (DFID, 2000) ศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่มีผลต่อวิธีการดำรงชีวิต 5 ประการ นำมาอธิบายแนวทางในการพัฒนาการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติแก่ชุมชน โดยใช้ความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญด้านปัญหาและแนวทางแก้ไขที่พบในการดำเนินงานตามกรอบการดำเนินงานการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน

ภาพที่ 2 กรอบการดำเนินงานในการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน (Sustainable livelihoods framework)

องค์ประกอบในการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนทั้ง 5 ประการ ดังภาพที่ 2 นั้น มีความสัมพันธ์กัน คือ

- บริบทของความเสี่ยงและความเปราะบาง (vulnerability context) ใช้อธิบายความเสี่ยงของชุมชนที่อาจเกิดความเสียหายอย่างฉับพลัน เช่น ภัยธรรมชาติ การขาดเงินใช้จ่าย ปัญหาความขัดแย้ง การเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล เช่น การทำอาชีพในช่วงฤดูต่างๆ แนวโน้มของปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีพ เช่น แนวโน้มประชากร ทรัพยากร เศรษฐกิจ รัฐบาล นโยบาย และเทคโนโลยี เป็นต้น
- ต้นทุนในการดำรงชีวิต (livelihood assets) ใช้อธิบายถึงต้นทุนชุมชนนำมาใช้ในการดำเนินงานได้แก่

H = ทุนมนุษย์ (human capital) เช่น ความรู้ จิตความสามารถในการทำงาน ภาวะผู้นำ สุขภาพ

N = ทุนธรรมชาติ (natural capital) เช่น พื้นที่ทำกิน การชลประทาน ทรัพยากรชายฝั่ง

F = ทุนทางการเงิน (financial capital) เช่น เงินเดือน กองทุนในชุมชน เครื่องมือทำกิน บ้าน

P = ทุนกายภาพ (physical capital) เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา และสาธารณูปโภคต่างๆ

S = ทุนทางสังคม (social capital) เช่น การรวมกลุ่ม ภาวเครือญาติ ประชาสังคมที่สนับสนุน

- องค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (transforming structures & processes) ใช้อธิบายปัจจัยสนับสนุนจากอิทธิพลของทรัพยากร ที่ในขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภาครัฐและชุมชน ที่นำไปสู่การปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อสร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิต ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้มีกระบวนการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐาน เป็นกระบวนการที่สร้างการเปลี่ยนแปลง
- ยุทธวิธีในการดำเนินชีวิต (livelihood strategies) ใช้อธิบายแนวทางในการปรับปรุงวิถีดำเนินชีวิตให้มีความมั่นคงมากขึ้น
- ผลที่ชุมชนได้รับ (livelihood outcomes) เป็นผลได้ที่เกิดจากการเลือกวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้จะให้ความสำคัญกับการลดความเปราะบางในการดำรงชีวิตเป็นหลัก

เมื่อนำปัญหาและอุปสรรคที่พบในการดำเนินงาน ได้แก่ บริบทของความเสี่ยงและความเปราะบางของชุมชน และแนวทางการพัฒนาการดำเนินงาน ได้แก่ ทรัพยากรของชุมชน องค์กรและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและผลที่ชุมชนได้รับมาเรียบเรียงเป็นตารางแล้วได้ผลดังนี้

ตารางที่ 1 ปัญหาและแนวทางการแก้ไขที่พบในการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐาน

ความประปราย	ทรัพยากร	ยุทธวิธีในการดำเนินชีวิต	ผลที่ชุมชนได้รับ
ความเสี่ยงของชุมชนที่อาจเกิดความเสียหายอย่างฉับพลัน			
ด้านกายภาพ ชุมชนมีจุดล่อแหลมที่เป็นอุปสรรคต่อการอพยพ บริเวณที่ชุมชนหนาแน่นจะอยู่ติดกับชายฝั่งและมีถนนหลักเพียงเส้นเดียวตัดผ่านขนานไปกับชายฝั่งและชุมชนอยู่กลางชุมชน การอพยพจึงเป็นไปได้อย่างยากลำบาก	ปัญหาฝั่งของชุมชนซึ่งเป็นข้อจำกัดด้านทุนธรรมชาติต้องใช้ทุนการเงินมาสร้างทุนกายภาพอันได้แก่ ถนนและป้ายเส้นทางอพยพ	ชาวบ้านมีการประชุมและร่วมมือกันกับองค์กรพัฒนาเอกชนวางแผนเส้นทางอพยพ ทำแผนที่และป้ายบอกทางที่ถูกต้องใหม่ ซึ่งในอนาคตนั้นมีความเห็นว่าต้องตัดถนนบริเวณชายฝั่งที่ชุมชนหนาแน่น มีถนนหลักเพียงเส้นเดียวตัดผ่านขนานไปกับชายฝั่ง ให้เข้าออกได้มากกว่าหนึ่งทาง	- เพิ่มความมั่นคงในการดำเนินชีวิต - ความเสี่ยงในการดำเนินชีวิตลดลง
ด้านกายภาพ ทีม OTOS (หนึ่งตำบล หนึ่งทีมกู้ภัย) ของตำบลบางม่วงยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ตำบลบางม่วงที่มีสภาพพื้นที่เป็นแนวยาวมีชายฝั่งขนานไปกับแนวภูเขา อุปสรรคในการปฏิบัติงานคือ แต่ละหมู่บ้านอยู่ไกลกัน ต้องใช้เวลาในการเดินทางมารวมกันเพื่อปฏิบัติหน้าที่ หากเกิดเหตุฉุกเฉินอย่างคลื่นสึนามิซัดชายฝั่งขึ้นอีก การปฏิบัติหน้าที่ให้ทันเหตุการณ์จะเป็นไปได้ยาก	ทุนธรรมชาติ ด้านภูมิศาสตร์ เป็นข้อจำกัดในการดำเนินงาน ต้องใช้ ทุนทางการเงินมาอบรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถแก่ชุมชน และซื้ออุปกรณ์ในกู้ภัยซึ่งเป็นทุนกายภาพ มาใช้จัดการภัยที่จะเกิดขึ้น	ด้วยชุมชนมีความเสี่ยงมากกว่าชุมชนอื่นคือ มีทั้งความเสี่ยงจากภัยทางทะเลและภัยโคลนถล่มบนภูเขาที่จะเกิดขึ้นในฤดูมรสุม การทำทีมกู้ภัยในพื้นที่นี้จึงควรมีกำลังคนและทักษะในการปฏิบัติหน้าที่ของทีมมากกว่าชุมชนอื่น ตามหลักการแล้ว ปก.กำหนดให้หนึ่งหมู่บ้านมี OTOS ได้ 2 คน ในขณะที่ทีม OTOS ของตำบลบางม่วงจาก 8 หมู่บ้านมีสมาชิก 10 คน ผู้ดำเนินงานมีความคิดเห็นว่าพื้นที่นี้ควรทำทีมกู้ภัยเป็น “หนึ่งหมู่บ้าน หนึ่งทีมกู้ภัย”	- เพิ่มความมั่นคงในการดำเนินชีวิต - ความเสี่ยงในการดำเนินชีวิตลดลง
ด้านงบประมาณ ระเบียบราชการทำให้ การนำงบประมาณมาใช้ไม่คล่องตัว ข้อจำกัดของภาครัฐซึ่งเป็นเจ้าภาพหลักนี้ ทำให้การจัดการตนเองของชุมชนในระยะเริ่มต้นทำได้ล่าช้า ในขณะที่ระยะยาว หากเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด การนำงบที่อยู่นอกแผนงบประมาณที่วางแผนมาดำเนินงานก็ทำได้ยากเช่นกัน	ทุนการเงิน เพื่อสร้างความมั่นคงในการจัดการตนเอง	ในช่วงต้นของการดำเนินงาน ชุมชนมีองค์กรพัฒนาเอกชนให้การสนับสนุนด้านงบประมาณด้วยความคล่องตัว แต่องค์กรพัฒนาเอกชนก็ยังมีข้อจำกัดคือเมื่อถึงเวลาหนึ่งก็ต้องถอนตัวออกจากชุมชน ขณะที่ระยะยาวชุมชนก็มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาสนับสนุนต่อไป ในขณะเดียวกัน ภาคชุมชนก็ควรทำกลุ่มธุรกิจเป็นของตัวเอง เพื่อนำเงินที่ได้มาสำรองใช้ในภาวะฉุกเฉิน และหมุนเวียนใช้สานต่อการจัดการในระยะยาวต่อไปเช่นกัน	- เพิ่มความมั่นคงในการดำเนินชีวิต - การนำงบประมาณมาดำเนินงานมีความคล่องตัวมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล			
<p>ด้านกายภาพ สภาพของชุมชนเสี่ยงต่อภัยทางทะเล เพราะเป็นชุมชนชายฝั่ง ประชากรทำอาชีพประมง ช่วงฤดูมรสุมจึงมีความเสี่ยงจากพายุซัดฝั่งตามฤดูกาล</p>	<p>ทุนมนุษย์ จาก การนำความรู้ในการกู้ภัย มาเตรียมพร้อมและดำเนินงาน</p>	<p>สมาชิกในชุมชนได้รับการต่อ ยอดความรู้ด้านการกู้ชีพกู้ภัยทางทะเล พร้อมด้วยอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น ชูชีพ มีเรือ มีเสื้อสะท้อนแสง ผ่านการทำทีม OTOS (หนึ่งตำบล หนึ่งทีมกู้ภัย)</p>	<p>เพิ่ม ความมั่นคงในการดำเนินชีวิต</p>
<p>ด้านการมีส่วนร่วม การจัดลำดับความสำคัญของการเตรียมพร้อมป้องกันภัยไม่ได้อยู่ในลำดับต้นๆของวิถีชีวิต เพราะการทำมาหากินหาเงินมาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องต้องมาก่อน เช่น ชาวประมงต้องออกเรือตอนกลางคืนและกลับฝั่งตอนเช้าคนทำสวนยางต้องไปกรีดยางแต่เช้ามีคดเสร็จช่วงสายเช่นกัน การดำเนินงานที่ต้องเสียสละเวลาอย่างเต็มที่ จะต้องมีแกนนำที่มีความสามารถในการรวมคนและมีกระบวนการที่จะดึงให้ชาวบ้านเห็นประโยชน์ร่วมกันได้</p>	<p>ทุนทางสังคม ด้านความไว้วางใจซึ่งช่วยให้การสื่อสารกันทำได้ง่ายขึ้น</p> <p>ทุนมนุษย์ ด้านความเป็นผู้นำและการนำประสบการณ์เกี่ยวกับภัยพิบัติที่ได้รับมาเป็นบทเรียนสำหรับสร้างความตระหนักและให้ความสำคัญ</p>	<p>ต้องสื่อสารให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญและรู้หน้าที่ของตนเองในการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ จากนั้นจึงกระตุ้นให้ชาวบ้านทำชุมชนเข้มแข็งขึ้น โดยส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างศักยภาพให้ชุมชนเกิดการจัดการตนเองและเกิดกลไกที่จะรวมตัวกันมีกิจกรรมในระยะยาว</p> <p>การดำเนินงานหลักในส่วนนี้มาจากการทำงานเชิงลึกกับชาวบ้านขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มาช่วยแก้ปัญหาและให้คำปรึกษาตั้งแต่ช่วงแรกที่ประสบภัย ทำให้ชาวบ้านมีความไว้วางใจ ในการสื่อสารและร่วมกิจกรรม</p>	<p>ชุมชน ตระหนักใน ความสำคัญของการลดความเสี่ยงในชุมชนของตนเอง</p> <p>เพิ่ม ความมั่นคงในการดำเนินชีวิต</p>
<p>ด้านการมีส่วนร่วม ในระยะแรกองค์กรชุมชนยังไม่พร้อมที่รับมือกับการดำเนินงานจากหน่วยงานภายนอกชุมชนจำนวนมาก</p>	<p>ทุนมนุษย์ ด้านความรู้ในการจัดการองค์กรชุมชนและทุนทางสังคม ด้านความสัมพันธ์ที่ภาคส่วนต่างๆ มาช่วยเหลือกัน</p>	<p>ต้องวางรากฐานการจัดการตนเองให้กับชุมชนเป็นก่อน จากนั้นจึงค่อยๆสนับสนุนให้ชุมชนทำแผนในการจัดการกับปัญหาที่ตนเผชิญไปที่ละขั้น โดยเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับการปฏิบัติ</p>	<p>ชุมชน เกิดความสามารถที่จะจัดการกับปัญหาด้วยตนเอง</p>
<p>ด้านการมีส่วนร่วม ต้องหาวิธีที่จะสานการมีส่วนร่วมในระยะยาวเนื่องจากภัยพิบัติไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยๆ ชาวบ้านทั่วไปมีต่างมีภาระที่ต้องหาเลี้ยงตัวเอง นานๆ ถึงจะรวมตัวกันในประเด็นนี้ การทำ CBDRM เรื่องเดียวโดดๆ ไม่เชื่อมโยงกับเรื่องอื่น จะทำให้การดำเนินงานในระยะยาวทำได้ยาก</p>	<p>ทุนมนุษย์ ด้านผู้นำที่เป็นแกนในการรวมคนและทุนทางสังคม ด้านความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่ยึดเหนี่ยวคนในชุมชนรวมตัวกันดำเนินงาน</p>	<p>ต้องผสมผสานกิจกรรมอื่นที่ดึงให้คนรวมตัวกันควบคู่กันไป เพื่อเพิ่มโอกาสที่ผู้ดำเนินงานในชุมชนจะได้พบ ได้พูดคุย ในประเด็นนี้ก็จะมีความต่อเนื่องมากขึ้นตามไปด้วย</p>	<p>เกิดโครงข่ายทางสังคมที่ช่วยให้การดำเนินงานอย่างนับปล้นทำได้ง่ายขึ้น</p>

แนวโน้มของปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต			
<p>ด้านการมีส่วนร่วม ในช่วงแรกชาวบ้านยังไม่ให้ความเชื่อถือต่อแกนนำและอาสาสมัครที่ทำหน้าที่จัดการเรื่องเส้นทางอพยพและการจราจรในชุมชน เพราะชาวบ้านเห็นว่าอาสาสมัครก็เป็นชาวบ้านเท่ากัน</p>	<p>ทุนมนุษย์ ด้านทักษะ ความรู้ ความสามารถของอาสาสมัครที่ดูแลเรื่องการจัดการภัยพิบัติ ช่วยสร้างทุนทางสังคม ด้านความไว้วางใจในการทำงานระหว่างแกนนำกับชาวบ้านทั่วไป</p>	<p>“สร้างความเชื่อถือให้กับชาวบ้าน” โดยประสานอำนาจจากภาครัฐ ให้สมาชิกในชุมชนร่วมฝึกอบรมเป็นอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการภัยอย่างเป็นทางการที่ทำให้ชาวบ้านไว้วางใจ ควบคู่ไปกับ“สะสมความเชื่อมั่น” ด้วยการแก้ปัญหาให้ชุมชนสะสมความเชื่อถือไปเรื่อยๆ วันซ้อมแผนก็ทำให้ชาวบ้านได้เห็นจริง ช่วยให้ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นมากขึ้น</p>	<p>-การดำเนินงานระหว่างชุมชนกับภาครัฐมีความคล่องตัวมากขึ้น</p>
<p>ปัญหาความรู้ความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ ผู้ดำเนินงานในชุมชนกังวลว่าระบบการจัดการตนเองที่มีอยู่นั้นอาจเกิดการทับซ้อนกับระบบของราชการ ชุมชนมีระบบบริหารจัดการกับภัยพิบัติเป็นของตัวเอง โดยริเริ่มและบริหารจัดการตนเองในการดำเนินงานต่างๆ โดยการตัดสินใจของคนในชุมชน แต่ในขณะเดียวกันศูนย์และทีม อปพร.ก็อยู่ภายใต้การบริหารและบังคับบัญชาตามโครงสร้างของการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ทำให้กลุ่มผู้รับผิดชอบและตัดสินใจเกิดความไม่มั่นใจในการดำเนินงาน โดยเกรงว่าทำงานแล้วจะกระทบกับราชการ อำเภอบต. กลัวมีปัญหาว่าจะทำงานข้ามหน้าไม่รู้ว่าคุณมีอำนาจหน้าที่จะว่าอย่างไร</p>	<p>ทุนทางสังคม ด้านการสื่อสารในการให้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการจัดการตนเองของชุมชนซึ่งนำไปสู่ทุนมนุษย์ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างการทำงานของภาครัฐ</p>	<p>ต้องสื่อสารสร้างความเข้าใจ ตั้งแต่ชั้นมวลชนสัมพันธ์กับคณะทำงานของชุมชน โดยภาครัฐซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบคือ สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยประจำจังหวัด ควรสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องกับคณะดำเนินงานของชุมชน สร้างข้อตกลงร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าภาพหลักเชิงปฏิบัติสามารถตัดสินใจและดำเนินการจัดการตัวเองได้อย่างคล่องตัวมากขึ้นโดย ด้านชาวบ้าน ต้องสร้างความคิดและความเข้าใจ เรื่องสิทธิหน้าที่และนโยบายของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตให้ชัดเจน ผู้บริหารอปท. ซึ่งในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่ได้รับการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการจึงต้องแสดงบทบาทของเจ้าภาพในการจัดการที่ชัดเจน ทั้งเจ้าภาพหลักในการบัญชาการพื้นที่และการสนับสนุนงบประมาณซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในขั้นต้น แล้วเชื่อมประสานความช่วยเหลือด้านเทคนิคให้สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยประจำท้องถิ่นให้ช่วยแนะนำ</p>	<p>-การดำเนินงานระหว่างชุมชนกับภาครัฐมีความคล่องตัวมากขึ้น</p>

<p>ด้านการมีส่วนร่วม การดำเนินงานของภาครัฐยังถูกมองว่าเป็นแบบ Top-Down อยู่กระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนจึงยังมีน้อย การแปลงแผนการดำเนินงานสู่กระบวนการมีส่วนร่วมยังเป็นไปได้จำกัด เพราะภาครัฐมีระเบียบในการดำเนินงานที่ซับซ้อน มีประสบการณ์ในกระบวนการมีส่วนร่วมไม่มากนัก การทำงานเชิงรุกจากภาครัฐสู่ภาคชุมชนจึงทำได้จำกัด ดังกรณีที่องค์การบริหารส่วนตำบลทำป้ายบอกเส้นทางอพยพไม่ถูกต้อง</p>	<p>ทุนมนุษย์ ด้านอุดมคติและความรู้ในกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนของเจ้าหน้าที่ภาครัฐซึ่งจะทำให้เกิด ทุนทางสังคม ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ในการดำเนินงานร่วมกัน</p>	<p>ด้านภาครัฐ ต้องพัฒนาความรู้ความเข้าใจและอุดมคติของเจ้าหน้าที่ให้ทันตัวกับการปฏิบัติงานด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยสร้างแรงจูงใจที่จะมองทำประโยชน์ให้กับชาวบ้านเป็นเรื่องหลักมากกว่าปฏิบัติงานตามหน้าที่ ด้านองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งมีประสบการณ์ในกระบวนการมีส่วนร่วมมีเวลาและมีความคล่องตัวมากกว่าสามารถช่วยภาครัฐแนะแนวการนำนโยบายมาสู่การปฏิบัติ มาทำงานเชิงลึกกับชุมชน ช่วยกระตุ้นให้ชาวบ้านจัดกระบวนการให้ชาวบ้านขับเคลื่อนการทำงานจากภายในด้วยตนเองได้</p>	<p>-การดำเนินงานระหว่างชุมชนกับภาครัฐมีความคล่องตัวมากขึ้น</p>
<p>ปัญหาความรู้ความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับแผนมาแต่ไม่ปฏิบัติ แม้จะผ่านการอบรมเรื่องการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับคู่มือ เรื่องหน้าที่และกรอบการดำเนินงานแล้ว ผู้บริหาร อปท. บางแห่งก็ยังไม่สามารถดำเนินงานเชิงรุกได้</p>	<p>ทุนมนุษย์ ด้านทักษะในการแปลงแผนการดำเนินงานมาเป็นวิธีปฏิบัติซึ่งนำไปสู่ ทุนทางสังคม ในการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน</p>	<p>ควรมีการสอนวิธีใช้อำนาจหน้าที่และแนวทางการดำเนินงานในภาคปฏิบัติของผู้บริหาร อปท. โดยสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นและแก้ปัญหาที่ต้นตอ สนับสนุนให้ชุมชนนั้นทำแผนก่อน แล้วดูว่าแผนที่เกิดขึ้นมีความจำเป็นตามลำดับอย่างไร</p>	<p>-การดำเนินงานระหว่างชุมชนกับภาครัฐมีความคล่องตัวมากขึ้น</p>
<p>ปัญหาการประสานงานระหว่างองค์กร การขาดการประสานงานกันในช่วงแรกของการดำเนินงานก่อให้เกิดความขัดแย้งในการดำเนินงาน ความหลากหลายและวิธีการดำเนินงานที่ต่างกันไปของแต่ละองค์กร ก่อให้เกิดความซ้ำซ้อน ความสับสน ความขัดแย้งและเกิดข้อเปรียบเทียบกันตามมาในแง่การรับมือของชุมชนนั้น ถ้าชาวบ้านเข้มแข็งก็จะมีการทำระบบเอง แต่ถ้าชาวบ้านอ่อนไหวก็จะไม่เกิดการเป็นเจ้าของงาน ไม่เกิดการจัดการตนเอง</p>	<p>ทุนมนุษย์ ด้านความเข้าใจจากการมีข้อตกลงในการดำเนินงานร่วมกัน ก่อให้เกิด ทุนทางสังคม ด้านการเชื่อมโยงความช่วยเหลือเข้าด้วยกัน</p>	<p>ควรมีเจ้าภาพในการประสานการทำงานในแต่ละภาคส่วน เพื่อลดความซ้ำซ้อนองค์กรที่ลงมาในพื้นที่ต้องรวมทีมกันทำงานเป็นทีมเดียวกัน ไม่ใช่ทุกคนฟังคำสั่งขององค์กรตัวเอง องค์กรที่ลงมา มักจะรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ ทำให้ทัศนคติในการดำเนินงานร่วมกันระหว่างองค์กรมีข้อจำกัดมากขึ้น</p> <p>การดำเนินงานที่ดีจึงห้ามแสดงความเป็นเจ้าของ ไม่ปกป้องความเป็นเจ้าของทำงานโดยเชิญทุกส่วนมาวางแผนที่หมู่บ้าน ทำแผนร่วม ทุกคนมาแชร์กัน ไม่มีใครเป็นเจ้าของงาน ให้อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ชุมชน</p>	<p>การดำเนินงานที่เป็นเอกภาพช่วยให้การดำเนินงานคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากขึ้น</p>

3. ภาพรวมของปัญหาและแนวทางแก้ไขในการดำเนินงาน

การเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติของชุมชนบ้านน้ำเค็มนั้น พบปัญหาที่มาจากภายในชุมชน คือ ในช่วงแรกชุมชนยังขาดประสบการณ์ในการรับมือและฟื้นฟูตนเองหลังภัยพิบัติ ซึ่งแม้ว่าชาวบ้านจะเคยประสบภัยแล้ว ส่วนหนึ่งก็ยังขาดความตระหนักในการจัดการตนเอง เนื่องจากให้ความสำคัญกับการเลี้ยงชีพมากกว่า นอกจากนี้เมื่อชุมชนตั้งทีมเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติแล้ว ก็ยังพบปัญหาชาวบ้านขาดความเชื่อถือในการดำเนินงานกันเอง ปัญหาความไม่มั่นใจในการดำเนินงาน ปัญหาอคติและความขัดแย้งภายในชุมชน ซึ่งแก้ไขได้โดยสร้างความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานและสร้างความร่วมมือกันในการแก้ปัญหาลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น จนเข้าสู่ช่วงสานต่อการจัดการ ก็พบปัญหา

ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมในระยะยาวและปัญหาการขาดงบประมาณในระยะยาว ซึ่งสามารถแก้ไขได้โดยด้วยการผสมผสานกลุ่มต่างๆในชุมชน ให้เกิดการสื่อสารกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนำไปสู่การพึ่งพาตนเองในการสร้างรายได้มาสำรองหรือหมุนเวียนการดำเนินงานต่อไป ส่วนปัญหาที่มาจากภายนอกชุมชน โดยมากจะมาจากข้อจำกัดของภาครัฐ การแก้ปัญหา คือ ผู้ปฏิบัติงานจากทุกภาคส่วนปรับเปลี่ยนทัศนคติให้เป็นการทำงาน ทุกองค์กรต้องทำงานเป็นทีมเดียวกัน ต้องให้ความสำคัญกับการดำเนินงานโดยชุมชนเป็นฐาน กล่าวคือ ต้องทำงานโดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง ทุกส่วนต้องเห็นประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก ให้อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ชุมชน

4. แนวทางการพัฒนาและขยายผลการดำเนินงาน

4.1 แนวทางในการพัฒนาการดำเนินงาน

จากการสัมภาษณ์ถึงปัญหาและแนวทางในการแก้ไขจากการดำเนินงานในช่วงต้น ผู้วิจัยได้สร้างแนวทางในการพัฒนากระบวนการ CBDRM ทั้ง 7 ขั้น ออกมาเป็นแผนภาพที่ 3 ได้ดังนี้

ภาพที่ 3 แนวทางแก้ปัญหาที่พบในกระบวนการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐาน

การพัฒนากระบวนการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐานในช่วงเริ่มต้นการจัดการ (ขั้นที่ 1-5) คือ ควรเริ่มจากเลือกชุมชนที่มีความพร้อมและความตั้งใจต่อการจัดการตนเองก่อน จากนั้นในการทำวชนสัมพันธ์ทุกภาคส่วนควรร่วมกัน สื่อสารเรื่องสิทธิ หน้าที่ และความรู้พื้นฐานด้านภัยพิบัติอย่างชัดเจน เพื่อสร้างความตระหนักในการจัดการตนเองแก่ชุมชน และเมื่อชาวบ้านกลุ่มเป้าหมายเข้าใจถึงความสำคัญในการจัดการตนเองแล้ว ผู้ปฏิบัติงานจะต้องค้นหาแกนนำที่เป็นตัวจริงมาเป็นอาสาสมัครร่วมกันทำงาน จากนั้นกระตุ้นให้ภายในชุมชนได้เชื่อมโยงการเรียนรู้เข้าด้วยกัน เพื่อเริ่มต้นจัดองค์กรชุมชน ซึ่งจะมีการดำเนินงานเริ่มจากประเมินความเสี่ยงจากภัยพิบัติซึ่งในกระบวนการนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมร่วมกับชาวบ้านในการประเมิน การตัดสินใจ ทำแผนลดความเสี่ยงของชุมชน และเผยแพร่แผนที่เกิดขึ้นสู่ชาวบ้านทั่วไปด้วย

เมื่อชุมชนมีทีมและมีแผนในการดำเนินงานแล้ว การสานต่อการจัดการ (ขั้นที่ 6-7) ที่ควรจะได้รับการพัฒนาต่อมา คือ ควรจะมีการสร้างขีดความสามารถ ด้วยการสนับสนุนให้ภาคชุมชนมีความเข้มแข็งโดยพัฒนาทุนมนุษย์ ควบคู่กับสอนวิธีใช้อ่านาจอหน้าที่และแนวทางดำเนินงานภาคปฏิบัติในเชิงรุก แก่ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย ซึ่งในระยะยาวควรจะมีการติดตามการทำงาน ควรตรวจสอบการรวมกลุ่มของคณะทำงานเป็นประจำทุกปี ว่าฝ่อหรือสลายตัวไปหรือไม่ เพื่อที่จะได้สนับสนุนให้มีการสรรหาผู้ที่มาดำเนินงานแทนผู้ที่หายไป พร้อมกับส่งเสริมการสร้างเครือข่าย ผสานคณะทำงานด้านการจัดการภัยเข้ากับกลุ่มต่างๆ ในชุมชนและขยายไปสู่อกชุมชน เพื่อเพิ่มโอกาสในการแลกเปลี่ยนบทเรียน

จากแนวทางการพัฒนาที่กล่าวมาในข้างต้น แนวทางในการพัฒนาที่ควรจะเกิดขึ้น ยังสามารถแบ่งตามระดับในการดำเนินงานได้เป็นระดับชาติ และระดับชุมชน คือ

4.1.1 การพัฒนาการดำเนินงานระดับชาติ

ในสร้างความยั่งยืนต่อการรับมือภัยพิบัติในอนาคตในระดับชาติ ภาครัฐควรพัฒนาโยบายต่างๆ ดังนี้

- ภาครัฐควรจะพัฒนาการมีส่วนร่วมกับชุมชนในทุกขั้นตอน โดยสร้างมาตรการที่จะทำให้เจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่นปฏิบัติงานโดยมีส่วนร่วมกับภาคชุมชนมากขึ้น
- ภาครัฐควรมีนโยบายส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน เช่น เริ่มตั้งแต่การสื่อสารเรื่องสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองที่เชื่อมโยงต่อการจัดการภัยพิบัติภายในชุมชน การสื่อสารเกี่ยวกับความรู้ในการปฏิบัติตนในการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติ ไปจนถึงการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ผ่านการสร้างชุมชนต้นแบบด้านการจัดการภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐาน เพื่อขยายผลความรู้ที่ได้มาประยุกต์หรือปฏิบัติงานของชุมชน โดยสนับสนุนงบประมาณขยายบทเรียน โดยส่งคนในชุมชนที่มีประสบการณ์ในการจัดการภัยพิบัติไปศึกษาคูงานยังชุมชนอื่น
- ภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณด้านกิจกรรมหรือแผนงานเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือภัยพิบัติสีนามิของชุมชน เช่น การก่อกองทุนงานอาสาสมัครของชุมชน เพื่อแก้ไขข้อจำกัดด้านงบประมาณ เพราะทุนในการดำเนินงานที่ชัดเจนนั้นจะช่วยให้ชาวบ้านที่เป็นอาสาสมัครนั้นสามารถที่จะปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่และมีกำลังใจที่จะปฏิบัติงานเพื่อชุมชนต่อไป

4.1.2 การพัฒนาการดำเนินงานระดับชุมชน

บทเรียนของชุมชนบ้านน้ำเค็ม ที่พลิกสภาพจากชุมชนที่ต่างคนต่างอยู่ มาเป็นชุมชนต้นแบบของความร่วมมือกันอย่างกรณีของชุมชนบ้านน้ำเค็มนั้น มาจากคลื่นสึนามิที่กวาดล้าง สร้างวิกฤตในความเสียหายแก่ทั้งชุมชนและเป็นโอกาสในการเริ่มต้นใหม่ในขณะเดียวกัน กระบวนการต่างๆจึงสามารถทำตั้งแต่ระดับฐานราก สอดแทรกการพัฒนาต่างๆไปพร้อมกันกับช่วงเวลาของการฟื้นฟู ตลอดจนการผสมผสานการทำงานด้านการจัดการภัยเข้ากับกลุ่มต่างๆ ในชุมชนและการขยายเพื่อนที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างเครือข่ายในการช่วยเหลือกันและกัน ไปสู่นอกชุมชน ชุมชนบ้านน้ำเค็มจึงมีการพัฒนาและการจัดการตนเอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางในการพัฒนาการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยชุมชนเป็นฐานแก่ชุมชนที่สนใจจะริเริ่มการจัดการตนเอง ดังนี้

- การพัฒนาการสนับสนุนการจัดการตนเอง ความสำเร็จในการดำเนินงานของชุมชน มาจากชุมชนต้องเป็นหลักในการจัดการตนเอง ดังนั้นการพัฒนาการดำเนินงาน ชุมชนควรจะสร้างความเข้าใจ ความตระหนักที่ก่อให้เกิดความรวมกลุ่ม ความเสียสละ เสริมสร้างความเข้มแข็งจากพลังของชาวบ้านและแกนนำที่มุ่งมั่นที่จะทำเพื่อความกินคืออยู่ดีของส่วนรวม
- การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม การสนับสนุนภาคชุมชนให้เข้มแข็ง ทุกขั้นตอนจะต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วม การประสานการดำเนินงานกับของหน่วยงานราชการในพื้นที่ องค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ เป็นปัจจัยของความสำเร็จ หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งดำเนินงานอยู่ฝ่ายเดียวคงสำเร็จลงไม่ได้ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจะดำเนินงานภาคปฏิบัติในเชิงรุก และเป็นเจ้าภาพต่อการจัดการในระยะยาว

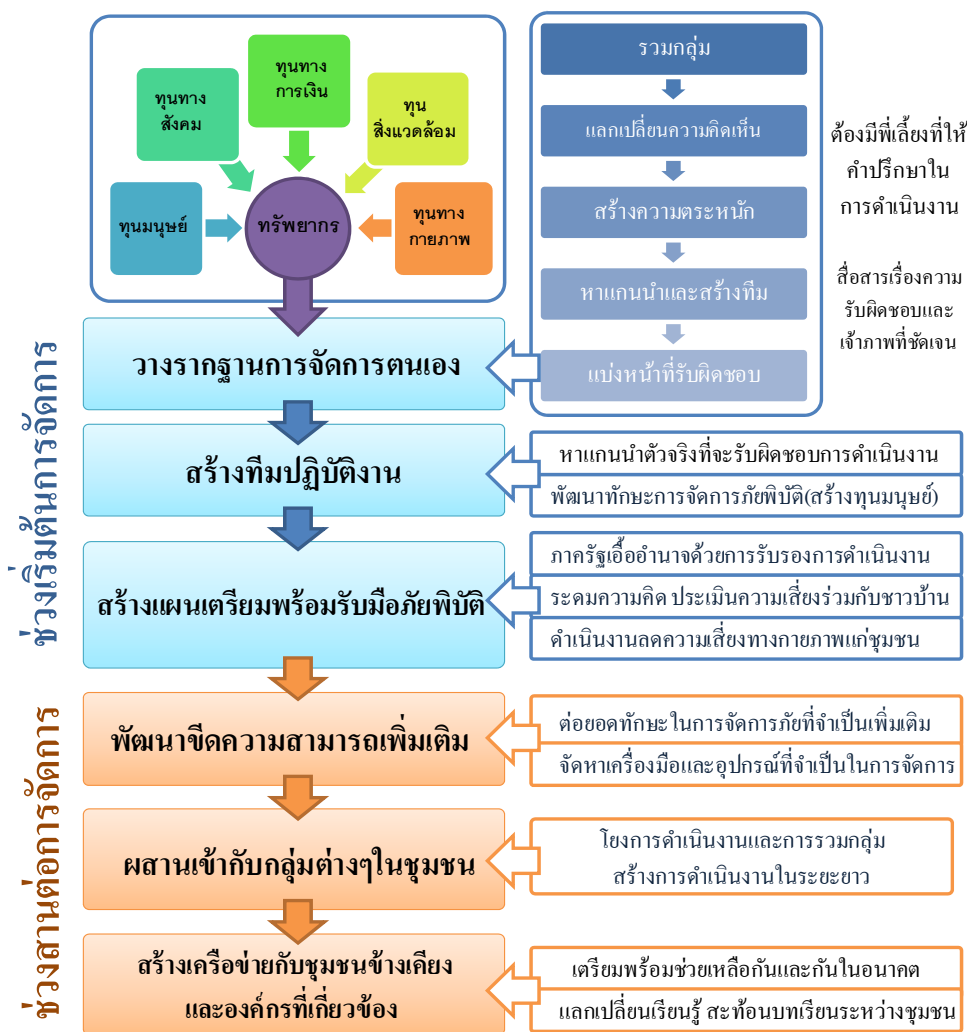
- การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการแก้ไขปัญหา การแก้ปัญหาต่างๆ ของชุมชนไม่สามารถทำแยกส่วนเพียงประเด็นใดประเด็นเดียวได้ การสร้างรากฐานให้ชุมชนจัดการตนเองได้อย่างแท้จริงนั้นต้องแก้ปัญหาต่างๆ ไปพร้อมๆกัน
- การมีพี่เลี้ยงที่ช่วยในการแก้ปัญหา การทำงานเชิงลึกและทำงานระยะยาวเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาชุมชน แต่ในความเป็นจริงมีองค์กรพัฒนาเอกชนอยู่น้อยมากที่ทำงานระยะยาวกับชุมชน ดังนั้นผู้ปฏิบัติงานทั้งภาคชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชนควรจะวางแผนที่จะสร้างให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยใช้การทำงานเชิงลึกกับชุมชนควบคู่ไปกับสานภาคีเครือข่ายที่สามารถทำงานระยะยาวกับชุมชนต่อไป
- การพัฒนาทีมอาสาสมัครที่ทำหน้าที่เตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติของชุมชน ชุมชนควรจะต้องคัดเลือกสมาชิกในชุมชนที่เป็นคนที่เป็นที่ยอมรับและได้รับความเชื่อถือ ร่วมกันตั้งทีมอาสาสมัครที่ทำหน้าที่ต่อ เนื่องตลอดเวลา เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ทีมกู้ชีพเรนทร (Emergency Medical Service) ซึ่งรับรองโดยศูนย์กู้ชีพเรนทรและสาธารณสุขจังหวัด ชูศักยภาพความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ขึ้นมาทำหน้าที่หลักหรือทำงานร่วมกับอปพร.ก็ได้ สำหรับชุมชนอื่น คณะทำงานของชุมชนควรจะบูรณาการกิจกรรมให้สอดคล้องกับเนื้องานปกติของชุมชนเช่นเดียวกัน เช่น ดูแลรักษาความสงบหรือดูแลทรัพยากรในพื้นที่ร่วมกัน และเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถอนุมัติสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องและเพื่อให้คณะทำงานได้ปฏิบัติงานรวมไปถึงพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องได้

4.2 โมเดลการสำหรับการขยายผลการดำเนินงาน

ในการเริ่มต้นที่จะเข้าไปสนับสนุนการพัฒนาของชุมชนต่างๆนั้นแรกต้องดูว่าชุมชนมีความตื่นตัวหรือไม่ หากคนในชุมชนไม่ตื่นตัว ต้องพามาคุยชุมชนที่ตื่นตัว ดูการดำเนินงานว่าชุมชนอื่นทำอะไร การหาหรืออย่างเดียวไม่ทำให้เกิดความคิดที่จะไปสู่แนวทางในการปฏิบัติได้ ชุมชนได้สัมผัสกับชุมชนที่ทำแล้วให้มากที่สุด ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนต้องมาเผชิญหน้ากัน ปรีดา คงแป้น ผู้ปฏิบัติงานจากมูลนิธิชุมชนไทย ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดวงประชุมว่า

“การคุยกับแบบนั่งโต๊ะประชุมจะทำให้ชาวบ้านรู้สึกเหมือนมาคุยกับภาครัฐ เค่าจะมีความคาดหวังอื่นๆ เยอะแยะ แต่ถ้าเปลี่ยนจากการนั่งคุยเป็นการ ไปดูงาน ลงไปยังชุมชนอื่นซึ่งเป็นที่ทำอาชีพคล้ายๆกัน โดยพื้นฐานก็มีความเป็นชาวบ้านเหมือนกัน การได้สัมผัสเช่นนี้จะเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวได้มากกว่า”

จากการสรุปข้อมูลในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำบทเรียนและปัญหาที่พบในการดำเนินของชุมชนบ้านน้ำเค็มสามารถสร้างโมเดลการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติด้วยกระบวนการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐาน ดังโมเดลในภาพที่ 4 โดยนำผลบทเรียนจากการจัดตั้งทีมประสานงานของบ้านน้ำเค็มที่สามารถนำไปใช้ในการขยายผลสู่ชุมชนอื่นๆ ได้เป็นขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

ภาพที่ 4 โมเดลการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติของชุมชนบ้านน้ำเค็ม

ขั้นที่ 1 วางรากฐานการจัดการตนเอง หากชุมชนหรือองค์กรใดต้องการที่จะเริ่มวางรากฐานการจัดการตนเองให้กับชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัยหรือประสบภัยพิบัติ ขั้นแรกผู้ปฏิบัติงานควรจะเริ่มการดำเนินงานจาก ศีรษะที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาในชุมชน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางการเงิน ทุนสิ่งแวดล้อม และทุนทางกายภาพของชุมชน เพื่อหาจุดอ่อนและจุดแข็ง โดยประชุมระดมความคิดเห็นจากชาวบ้านโดยตรง

ทุนแต่ละชนิดที่มีอยู่ในชุมชนจะถูกนำมาใช้ในการวางแผนการดำเนินงาน โดยทุนที่สำคัญในการดำเนินงานก็คือ **ทุนทางสังคม** ด้านความไว้วางใจในการสื่อสาร ซึ่งจะถูกนำมาสร้างความตระหนักในการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติของชุมชนและ**ทุนมนุษย์** ซึ่งจะเป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงาน ทุนมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้ตลอดเวลาผ่านการสร้างการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติไปพร้อมๆ กัน ข้อมูลเหล่านี้จะถูกนำมาใช้ในการวางรากฐานการจัดการตนเองแก่ชุมชน โดยโยงชาวบ้านให้เกิดการรวมกลุ่มสร้างการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นที่ก่อให้เกิดความตระหนักในความเสี่ยงและอันตรายที่ชุมชนจะได้รับจากภัยพิบัติ โดยผู้ปฏิบัติงานเป็นที่เสี่ยงในการให้คำปรึกษา จากนั้นจึงสื่อสารเรื่องความรับผิดชอบและเจ้าภาพในการทำงาน พร้อมกับค้นหาแกนนำและทีมที่มีความตั้งใจ

ขั้นที่ 2 สร้างทีมปฏิบัติงานและกระตุ้นให้ภายในชุมชนได้เชื่อมโยงกัน เริ่มจากหาแกนนำตัวจริงที่จะเป็นหลักในการเชื่อมโยงชาวบ้าน การเชื่อมโยงชาวบ้านของบ้านน้ำเค็มนั้นเริ่มโยงกันตั้งแตอยู่ที่ศูนย์พักชั่วคราวบางม่วง จากการที่คนทำงานมีจำนวนมาก คนที่รู้จักกัน ก็พามาโยงกัน ให้ชาวบ้านมาเรียนรู้กัน เริ่มสานกันทีละนิด ผ่านการสนับสนุนงบให้เค้าดูงาน เรียนรู้ ปัญหา และวิถีแก่ของเพื่อน จนเกิดประเด็นร่วม มีกิจกรรมร่วม มีแผนงานร่วม มีงบร่วม โดยมีองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นผู้สร้าง

กระบวนการผลักดันการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ จนชาวบ้านที่ลงมือรู้สึกว่ามันเป็นหน้าที่ของทุกคน ซึ่งปราศจากเป็น มูลนิธิชุมชนไทย เสนอว่า

“...การถอดบทเรียนของชุมชนเพื่อให้เกิดบทเรียนที่อีกชุมชนจะนำไปใช้ต่อ ต้องไปแกะการออกแบบในเชิงการจัดระบบของเค้าดู ว่าเค้าใช้วิธีการมีส่วนร่วมแบบไหนแบบสงเคราะห์หรือจัดตั้ง การทำงานมี 2 แบบ งานตั้งใจ พัฒนาจัดตั้งองค์กรชาวบ้าน เครือข่าย หรือ งานแบบสงเคราะห์ การทำงานนั้นแม้จะตั้งใจให้แบบพัฒนาแต่ถ้าไม่เข้มพอมันก็หมด ต้องใช้ประสบการณ์อ่านชาวบ้านให้ออก อ่านแกนนำ อ่านคน ทั้งในทั้งนอกระบบ หลายองค์กรในลีนามิ มาแล้วก็หายไป มันขึ้นกับกระบวนการทำงาน มันขึ้นกับชั่ว โมงบินด้วย ต้องเข้าใจลำดับขั้นตอนของมัน...”

ขั้นที่ 3 สร้างแผนเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติ หลังจากที่ชาวบ้านได้เรียนรู้ปัญหาที่ตนเองและเพื่อนๆ เผชิญอยู่ ก็ต้องมีหาแนวทางการแก้ปัญหาและมีการตัดสินใจร่วมกัน สิ่งที่เป็นต้องใช้ในการดำเนินงานขั้นนี้ คือ

- การสร้างทีมปฏิบัติงานจากสมาชิกในชุมชน ซึ่งจำเป็นที่จะต้องให้การมีส่วนร่วมจากภายในชุมชนตามความรู้ความเข้าใจและการยอมรับร่วมกัน
- การเอื้ออำนาจ (Empowerment) จากภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุนการดำเนินงานทั้งในเชิงนโยบายและเชิงกายภาพ
- พี่เลี้ยงที่ช่วยในการประเมินความเสี่ยงเพื่อสร้างแผนการจัดการความเสี่ยงของชุมชน พร้อมทั้งสนับสนุนให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนจัดการชุมชนด้วยตนเองอย่างเข้มแข็ง

ซึ่งการสร้างแผนนั้นมีข้อมูลเบื้องต้นที่จะต้องรวบรวม คือ จำนวนประชากรในชุมชน ภัยเสี่ยงใน

ชุมชน แนวทางในการป้องกัน แนวทางในการรับมือ การดำเนินงานนั้นต้องทำกันร่วมกันหลายหน่วยงาน แลกเปลี่ยนพร้อมกับเชิญทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม วิเคราะห์ความเสี่ยงและวางแผนกันแต่ละซอย โยง ไปถึงกิจกรรมต่างๆ จากนั้นจึงทดลองปฏิบัติและ ซ้อมแผน เพื่อหาข้อจำกัด อุปสรรคในการดำเนินงาน

ขั้นที่ 4 พัฒนาขีดความสามารถหรือต่อขยายทักษะที่ จำเป็นในการจัดการภัย พร้อมจัดหาเครื่องมือที่จำเป็น ในการจัดการให้กับคณะทำงานด้วย การลงมือทำ พร้อมๆกับเรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นวิธีที่สุคในการเรียนรู้จากประสบการณ์ของชุมชนบ้านน้ำเค็ม ชุมชน ต้องการ ความร่วมมือ ในการ พัฒนา ความสามารถของอาสาสมัครและแกนนำชุมชนในการเรียนรู้เพื่อยกระดับพัฒนาเรื่องที่ยังไม่รู้ จัดผู้ช่วย ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ จัดการอบรม ศึกษาดูงานด้านการเทคนิคการกู้ภัย เช่น ประสานให้ ฐานทัพซึ่งมีความถนัดในด้านนี้มาช่วยสนับสนุน ใน ขณะเดียวกันชาวบ้านทั่วไปก็ควรจะได้เรียนรู้วิธี สังกัดภัยต่างๆ

การพัฒนาขีดความสามารถนี้ควรสนับสนุน กระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดให้กับชาวบ้านทุกกลุ่ม รวมถึงชาวบ้านทุกกลุ่ม ทั้งประมง แรงงาน โดยเฉพาะคนชายขอบ เช่น อย่างแรงงานต่างด้าว และสตรีซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบาง ให้เรียนรู้ภัยในพื้นที่

ขั้นที่ 5 ผสานเข้ากับกลุ่มต่างๆในชุมชน เมื่อชุมชนมี คณะทำงานและมีแผนในการเตรียมพร้อมรับมือกับ ภัยพิบัติแล้ว การสานต่อการดำเนินงานถัดมาก็คือ การประสานคณะทำงานด้านการจัดการภัยพิบัติเข้ากับ กลุ่มต่างๆภายในชุมชน เพื่อสานการดำเนินงานใน ระยะยาว ที่จะร่วมคิด ร่วมทำ ช่วยเหลือกันและกัน ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สะท้อนบทเรียน ซึ่ง การดำเนินงานในขั้นนี้ต้องหาคนเชื่อมระหว่างกลุ่ม ดึงคนมาร่วมเวทีพูดคุย โคนคนที่เป็นคนกลางที่ ชาวบ้านยอมรับ

6) การสร้างเครือข่ายกับชุมชนข้างเคียง ในกรณี ชุมชนบ้านน้ำเค็มมีการดำเนินงานโดยอาศัย เครือข่ายที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ จึงทำงานต่อไปได้ คล่องตัว ในปัจจุบันเครือข่ายที่รวมตัวกันส่วนมาก จะอยู่ในภารกิจจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้น หลังจากประสบภัย ส่วนการป้องกัน และ เตรียมพร้อมต่อภัยพิบัตินั้นเป็นประเด็นต่อเนื่องกัน

ด้านการขยายเครือข่าย ผู้ปฏิบัติงานควรเข้าใจก่อน ว่าเครือข่ายมีกี่ประเภท โจนาธาน ซ็อดด์ ตัวแทน มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ได้กล่าวถึงลักษณะ เครือข่ายภาคประชาสังคมที่ทำงานด้านการจัดการ ภัยพิบัติในเหตุการณ์สึนามิที่ผ่านมามี สามารถแบ่ง การสานเครือข่ายได้ 3 ประเภท คือ

“เครือข่ายการทำงานในเชิงประเด็น เช่น เครือข่าย ผู้ประสบภัยสึนามิ เครือข่ายปัญหาที่ดิน เครือข่าย สลัม 4 ภาค เครือข่ายประมง เครือข่ายเหล่านี้มีการ รวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาในเชิงประเด็น การ ขับเคลื่อนจะประสบความสำเร็จได้ต้องมีการทำ กิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อจัดการกับปัญหา ที่สมาชิกเผชิญร่วมกัน

เครือข่ายที่รวมกันเพื่อขับเคลื่อนนโยบาย บางครั้ง จะเคลื่อนได้ต้องใช้กำลังคน การมาองค์กรเดียวมัน มีน้ำหนักไม่เพียงพอ ถ้ามา 50 องค์กร + ชุมชน + ภาครัฐ อีก 20 น้ำหนักก็จะมากขึ้น ยิ่งถ้าประสาน กับต่างประเทศ หรือ UN พอมาพูดก็มีน้ำหนัก เครือข่ายนี้ประสบความสำเร็จได้แม้ไม่มีกิจกรรม อย่างต่อเนื่องก็คือ เครือข่ายเงินโยบาย

เครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ แสร้งข้อมูลกัน อาจไม่ต้องมีกิจกรรมร่วมกัน แต่มีการศึกษาดูงาน อาจไม่ต้องเคลื่อนการทำงาน แต่ใช้การแลกเปลี่ยน เรียนรู้”

ดังนั้นแล้ว การริเริ่มเครือข่าย จึงควรจะมาจากการรวมกันในการทำงานเชิงประเด็นและภารกิจเป็นหลัก แล้วคนจะรวมกันเอง ต้องกำหนดประเด็นเป้าหมาย และองค์กรที่มีเป้าหมายในการทำงานด้วยกัน การจัดตั้งโดยยึดแต่งงานเชิงพื้นที่ ไม่เอาประเด็นทำได้ไม่นาน ควรขยายเครือข่ายจากประเด็นเป็นหลัก โดยเน้นชุมชนในพื้นที่เสี่ยง จากนั้นจึงขับเคลื่อนการดำเนินงาน ซึ่งการทำงานเชิงเครือข่ายก็สามารถมองได้ 3 ระดับอีก คือ การรวมกันในระดับล่างได้แก่ ภายในชุมชน การรวมกันในระดับกลางคือระหว่างชุมชนหรือระหว่างองค์กร และระดับบนคือความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐ องค์กร และชุมชน การแบ่งระดับของเครือข่ายนี้ แม้ว่าจะมองได้สามระดับ แต่การทำงานต้องไม่แยกส่วน ตัวอย่างเช่นการไปขับเคลื่อนนโยบาย ถ้าไม่มีประสบการณ์ข้อมูลที่แท้จริงจากพื้นที่ ก็ไปขับเคลื่อนนโยบายไม่ได้ ต้องเห็นปัญหาที่ชัดเจนจากพื้นที่ ซึ่งละเอียดอ่อนขณะเดียวกันถ้าลงไปทำงานพื้นที่จะเห็นปัญหาจากนโยบายในพื้นที่ ก็ต้องไประดับไกล ซึ่งจะแก้ได้ ทุกอย่างต้องเชื่อมกันหมด การทำอันใดอันหนึ่งให้สำเร็จ จะแยกส่วนไม่ได้

4.3 ภาพรวมของแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงาน

การจัดการที่ยั่งยืนนั้นไม่สามารถทำแยกส่วนเพียงประเด็นใดประเด็นเดียวได้ การสร้างรากฐานให้ชุมชนจัดการตนเองได้อย่างแท้จริงนั้นต้องแก้ปัญหาต่างๆไปพร้อมๆกัน โดยการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัตินั้น ควรเริ่มผู้ปฏิบัติงานควรเริ่มจากศึกษาทุนทั้ง 5 ประการ ที่มีอยู่ในชุมชนได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนสิ่งแวดล้อม ทุนกายภาพ และทุนทางการเงิน โดยให้ความสำคัญกับการใช้ทุนทางสังคมและการสร้างทุนมนุษย์ มาสร้างกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่จะพัฒนาชุมชน ซึ่งในการสนับสนุนในชุมชนเกิดการจัดการตนเองนั้น **อภิปรายผล**

ภาครัฐควรพัฒนานโยบายให้เจ้าหน้าที่กับชุมชนปฏิบัติงานด้วยการมีส่วนร่วมกันเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ควรส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งระหว่างชุมชนและระหว่างภาคส่วน ขับเคลื่อนให้เกิดเครือข่ายที่พร้อมจะช่วยกันแก้ปัญหา

บทสรุป

ในการศึกษาปัญหาที่พบในการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐานของชุมชนบ้านน้ำเค็มจากภาคประชาสังคมนั้น พบว่า ในการแก้ปัญหานั้น ทุนมนุษย์และทุนทางสังคมเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนชุมชน กล่าวคือ ความรู้ที่มีอยู่ในทุนมนุษย์และความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนจากทุนทางสังคม เป็นสิ่งที่ช่วยคลี่คลายปัญหาด้านการมีส่วนร่วม ปัญหาด้านงบประมาณ ปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ในการดำเนินงาน ปัญหาด้านสภาพแวดล้อม และปัญหาด้านการประสานงานระหว่างองค์กร ในขณะที่ทุนทางการเงินและทุนทางกายภาพยังเป็นข้อจำกัดในการดำเนินงาน

ปัญหาและแนวทางการในการแก้ไขที่กล่าวมาในข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยมีชุมชนเป็นฐานจะต้องให้ความสำคัญกับการวางรากฐานให้คนในชุมชนพึ่งพาตนเองเป็นหลักตั้งแต่ต้น โดยสนับสนุนให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกัน ระดมความคิดวางแผนจัดการปัญหา ซึ่งถัดมาก็ต้องต่อยอดทางความรู้ ทั้งจากการสะท้อนประสบการณ์จากดำเนินงานมาเป็นบทเรียนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากชุมชนอื่นมาปรับใช้กับการดำเนินงานของตนเอง ร่วมกับเข้ารับการอบรมทักษะด้านต่างๆที่จะสร้างเสริมการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกหรือคณะกรรมการของชุมชน เพื่อพัฒนาการดำเนินงานของชุมชนต่อไป

ในการศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติตามแนวคิดการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน นอกจากความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อความเสี่ยงและความเปราะบาง ต้นทุนในการดำรงชีวิตของชุมชน และการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ผ่านมา รวมถึงความต้องการของคนในชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการดำเนินงานต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- นิลบล สุพานิช, 2006, คู่มือแนวทางการปฏิบัติงานสำหรับผู้ปฏิบัติงานภาคสนาม ในการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยอาศัยชุมชนเป็นฐานในประเทศไทย, กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย, 2549.
- สุริชัย หวันแก้ว และคณะ, 2549, สังคมวิทยา สีนามิ: การรับมือภัยพิบัติ, นโยบายการรับมือภัยสีนามิ, สถาบันวิจัยสังคม และศูนย์การศึกษาการพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ 1 พฤศจิกายน 2550, กรุงเทพมหานคร.
- Seixas et al., **Self-organization in integrated conservation and development Initiatives**, International Journal of the Commons, Vol.2, no 1 January 2008, pp. 99-125.
- DFID. 2000, **Sustainable Livelihoods Guidance Sheets. Department for International Development.** (Available at www.livelihood.org/info_guidancesheets.htm).

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวศรินันต์ สุวรรณ โมลี
วัน เดือน ปีเกิด	3 กุมภาพันธ์ 2524
ประวัติการศึกษา	
ระดับมัธยมศึกษา	ระโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบ้านหมีวิทยา พ.ศ. 2541
ระดับปริญญาตรี	วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีชีวภาพ มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2546
ระดับปริญญาโท	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรชีวภาพ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี พ.ศ. 2552
ทุนการศึกษา หรือทุนวิจัย	ทุนอุดหนุนสนับสนุนการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา คณะทรัพยากรชีวภาพและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี พ.ศ. 2550-2551
ประวัติการทำงาน	กองบรรณาธิการวารสาร Lab. Today พ.ศ. 2547-2548 เจ้าหน้าที่มูลนิธิกระเจกเงา พ.ศ.2548-2551 ผู้ช่วยนักวิจัย (RA) สาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี พ.ศ. 2551- 2552
E-mail	non196@gmail.com